

УДК 351.72; 349:336.5

DOI: 10.36550/2522-9230-2020-1-9-89-91

Журавльова Зоря Владленівна,*кандидат юридичних наук**приватний нотаріус Київського міського нотаріального округу*

e-mail: notar.zv1@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-8904-467X>

ФІНАНСОВО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ ОБОВ'ЯЗКОВОГО СОЦІАЛЬНОГО МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

У статті, шляхом проведення аналізу нормативно-правових актів та результатів наукових досліджень у сфері регулювання відносин щодо обов'язкового соціального медичного страхування, розглянуто окремі правові аспекти фінансово-правового регулювання медичного страхування в Україні. Увагу акцентовано на важливість запровадження інституту обов'язкового соціального медичного страхування, оскільки його розвиток та запровадження фінансово-правового механізму регулювання відносин в цій сфері, є запорукою збалансованого витрачання бюджетних асигнувань на медицину, належної реалізації прав громадян на медичне обслуговування. Визначено, що всі ці питання, стосовно формування фінансових фондів, утворених при медичному страхуванні, їх поповнення, розподілення та використання, мають публічну фінансову природу, а від так потребують та підлягають фінансово-правовому регулюванню. Встановлено, що зміст фінансово-правового регулювання обов'язкового соціального медичного страхування – це система правових засобів владно-нормативного упорядкування організації та діяльності суб'єктів та об'єктів управління в галузі охорони здоров'я.

Ключові слова: правове регулювання, обов'язкове соціальне медичне страхування, фінансово-правове регулювання, публічні фінанси, медичні послуги.

Zhuravlyova Z. THE FINANCIAL AND LEGAL ASPECTS OF REGULATION OF COMPULSORY SOCIAL MEDICAL INSURANCE IN UKRAINE

The article, by analyzing the legal acts and the results of research in the field of regulation of relations on compulsory social health insurance, considers some legal aspects of financial and legal regulation of health insurance in Ukraine. The author emphasizes the importance of introducing the institution of compulsory social health insurance, as its development and introduction of financial and legal mechanism for regulating relations in this area is a guarantee of balanced budget spending on medicine, proper implementation of citizens' rights to health care. It is determined that all these issues concerning the formation of financial funds formed in health insurance, their replenishment, distribution and use, have a public financial nature, and therefore require and are subject to financial and legal regulation. The conclusion on the content of financial and legal regulation of compulsory social health insurance as a system of legal means of government regulation of the organization and activities of subjects and objects of management in the field of health care.

Key words: legal regulation, compulsory social health insurance, financial and legal regulation, public finance, medical services.

Постановка проблеми. Згідно ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. Враховуючи це, питання забезпечення належних умов функціонування системи охорони здоров'я є одним з важливих завдань держави, оскільки здорова нація виступає запорукою формування людського потенціалу та складовою зростання економічного становища самої країни. На даний час система охорони здоров'я в Україні перебуває у стадії реформування. Запроваджені державою реформи ставлять за мету вдосконалення форм обслуговування населення, зростання якості наданих медичними закладами послуг і як наслідок, зниження рівня захворюваності. Реалізація запропонованих змін та забезпечення населення країни необхідним сучасним медичним обладнанням, медикаментами, а лікувальні заклади висококваліфікованим персоналом, потребує виділення значних сум з державного бюджету, які сучасна Україна не може собі наразі дозволити, враховуючи стан економічного розвитку. За відсутності достатнього державного фінансування, через низький рівень доходів населення країни, враховуючи високу вартість медикаментів та медичних послуг, а також наявність неофіційних «благодійних» внесків у медичних закладах, більша частина населення, що потребують медичної допомоги та лікування не має можливості реалізувати гарантоване Конституцією право на безоплатну медицину. Саме така ситуація в галузі змушує здійснювати пошуки ефективної стратегії упорядкування функціонування системи охорони здоров'я, звертаючи увагу на переваги системи соціального медичного страхування та зумовлює актуальність з'ясування фінансово-правових аспектів регулювання обов'язкового соціального медичного страхування в Україні та пошук шляхів його удосконалення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням запровадження обов'язкового медичного страхування присвячено роботи В.Акопова, Л.Воронової, З.Гладуна, І.Гуменюк, В.Лехан, дослідженню питання фінансово-правового регулювання у сфері страхування присвячено роботи В.Авер'янова, О.Бандурки, Ю. Битяка, М. Захарова, Т. Коломоєць, А. Комзюка та інших.

Проте, незважаючи на велику кількість проведених досліджень в цьому напрямку, залишається остаточно не вирішеним питання щодо формування фінансово-правового режиму регулювання публічних відносин у сфері обов'язкового соціального медичного страхування.

Мета статті – дослідити фінансово-правові аспекти регулювання обов'язкового соціального медичного страхування в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Діюча наразі система охорони здоров'я України виступає величезним тягарем для бюджету країни, навіть враховуючи той факт, що реальне фінансування медичних закладів в декілька разів нижче за їх мінімальні потреби. Це змушує все частіше звертати увагу на необхідність та позитивні сторони запровадження обов'язкового соціального медичного страхування. Тривалий досвід багатьох європейських країн свідчить, що саме завдяки соціальному медичному страхуванню зростає якість медичного обслуговування, зменшується фінансове навантаження на бюджетні фонди та реалізується право особи на безоплатну медицину. Світовий досвід свідчить, що напрямки вирішення проблеми забезпечення існування дієвої системи охорони здоров'я можуть бути різними, що підтверджується різноманітністю систем охорони здоров'я, які відрізняються, зокрема структурою джерел фінансування охорони здоров'я і організацією надання медичних послуг [2, ст. 201].

Розвиток ринку медичного страхування стає об'єктивною потребою, адже, як показує практика, він дає змогу створити умови для найбільш повного задоволення потреб населення в одержанні доступної та високоякісної медичної допомоги, зменшує навантаження на державний і місцеві бюджети та долю тіньової медицини в системі медичного обслуговування, допомагає уникнути необґрунтованих витрат на надання зайвих медичних послуг з метою одержання додаткового прибутку, підвищує фінансовий стан працівників медичних установ [3].

Як слушно зазначає П.С.Лівак, питання правового регулювання і фінансового забезпечення діяльності медичної сфери в умовах дії обов'язкового медичного страхування пов'язане насамперед із балансуванням державного бюджету, а також їх необхідно розглядати з погляду економічної і медичної ефективності та критеріїв соціальної справедливості, виходячи із ступеня залучення держави в процеси перерозподілу національного доходу, при паралельному залученні інших джерел фінансування [4, с. 31].

Запровадження інституту обов'язкового соціального медичного страхування викликає появу нових економічних процесів у суспільстві, регулятором яких має виступити держава, використовуючи при цьому фінансово-правові механізми впливу на учасників цих процесів. В.А. Тулянцева у своєму дослідженні формує висновок, за яким процеси, що відбуваються в Україні, багато в чому складні й неоднозначні, реформування національної фінансової системи тісно пов'язано з інтеграційними процесами, потребує створення ефективних систем управління на всіх рівнях. Фонди завжди формуються за рахунок обов'язкових внесків і відрахувань юридичних і фізичних осіб і призначаються, як правило, для реалізації конституційних прав громадян на пенсійне забезпечення, соціальне страхування, охорону здоров'я, у багатьох країнах – на медичну допомогу. Ці фонди є державною власністю і спрямовані на фінансування соціальних потреб держави [5, с. 5]. О.Ю. Сова, акцентує, що основною ціллю обов'язкового медичного страхування є капіталізація страхових внесків і надання за рахунок акумульованих коштів медичної допомоги всім категоріям громадян на законодавчо встановлених умовах та в гарантованих державою обсягах [6, с. 82]. Враховуючи факт формування при соціальному медичному страхуванні фінансових фондів, виникає потреба нормативного визначення обсягів та правового режиму їх функціонування.

Ще одним аспектом, що відносить питання соціального медичного страхування до розряду фінансово-правових, є належність страхового платежу до розряду податкових, тягар сплати яких покладається нормами закону на роботодавців та самозайнятих осіб. Зазначені обставини дають право стверджувати, що всі ці питання, стосовно формування фінансових фондів, їх поповнення, розподілення та використання, мають публічну фінансову природу, а від так потребують та підлягають фінансово-правовому регулюванню. В умовах ринкової економіки головним питанням системи обов'язкового соціального медичного страхування в Україні є створення прозорого, чіткого та законодавчо несуперечливого механізму правового регулювання усіх складових цих відносин [7, с. 68-69].

Державне регулювання обов'язкового соціального медичного страхування складається з ряду елементів фінансово-правового впливу на суспільні відносини, що стосуються організації фінансових основ галузі медичного страхування. У процесі впливу держави на організацію та функціонування медичної галузі на засадах обов'язкового соціального медичного страхування виникають різні суспільні зв'язки, які мають стійкі ознаки публічності. Наявність таких зв'язків потребує відповідного правового регулювання, що забезпечується нормами здебільшого фінансового права.

Тобто, фінансово-правове регулювання обов'язкового соціального медичного страхування є базисом для створення механізму державного регулювання суспільних відносин у сфері охорони здоров'я населення, його відновлення, підтримання і збереження та інституційного оформлення у прийнятну правову форму, з наданням цьому регулюванню державно-владного характеру. Саме в нормах права держава вказує міру дозволеної, законної поведінки, тому саме в такому разі за допомогою правового регулювання формується конкретний та цілеспрямований характер впливу на суспільні відносини.

Враховуючи специфіку публічних фінансів та фінансової діяльності, медичної допомоги та медичної діяльності, під фінансово-правовим регулюванням обов'язкового соціального медичного страхування слід

розуміти систему правових засобів владно-нормативного упорядкування організації та діяльності суб'єктів та об'єктів управління в галузі охорони здоров'я, формування її стійкої фінансової основи та правового порядку фінансової діяльності усіх її суб'єктів відповідно до цілей та завдань держави. Фінансово-правове регулювання обов'язкового соціального медичного страхування має своїм предметом регулюючого впливу однорідні суспільні відносини, що складаються під час створення, акумулювання, розподілу та використання коштів фондів обов'язкового медичного страхування, а також здійснення контрольних повноважень у цій сфері.

Висновки. Дослідивши правові аспекти фінансово-правового регулювання обов'язкового соціального медичного страхування варто відзначити, що дана система являє собою фінансовий механізм забезпечення додаткових до бюджетних асигнувань коштів на реалізацію заходів із фінансування охорони здоров'я і оплати наданих медичних послуг. Крім того, варто відзначити, що організація надання населенню медичної допомоги за правилами страхової медицини в умовах ринкових відносин передбачає, що фінансування галузі охорони здоров'я має здійснюватися на оновлених засадах та з використанням нових його форм, що сприятиме належній реалізації права громадян на належне медичне обслуговування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Конституція України, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Страхування: Підручник // Керівник авт. колективу і наук. Ред. С. С. Осадець Вид. 2-ге, перероб. і доп. КНЕУ, 2002.
3. Миськевич Т. Реформування системи охорони здоров'я в Україні. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=752:reformuvannya-sistemi-okhoroni-zdorov-ya&catid=8&Itemid=350.
4. Лівак П. Обов'язкове медичне страхування – важливий аспект забезпечення прав громадян України на медичну допомогу. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)*. 2014. № 2 (65). С. 29-34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvnudpsu_2014_2_6.
5. Тулянцева В.А. Правовий режим державних позабюджетних цільових фондів в Україні. *Вісник Академії митної служби України. Сер. : Право*. 2012. № 1. С. 80-87. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsup_2012_1\(8\)_14](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsup_2012_1(8)_14).
6. Сова О.Ю. Сучасний стан та перспективи розвитку медичного страхування в Україні. *Вчені записки Університету «КРОК». Серія «Економіка»*. 2018. № 49. С. 80-92. URL: <https://library.krok.edu.ua/ua/kategoriji/statti/797-suchasnyi-stan-ta-perspektyvy-rozvytku-medychnoho-strakhuvannia-v-ukraini>.
7. Журавльова З.В. Фінансово-правове регулювання обов'язкового соціального медичного страхування в Україні : дис. ... канд. юрид. наук. : 12.00.07. 3., 2015. 211 с.

REFERENCES:

1. Constitution of Ukraine. (1996, June 28). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
2. Osadets, S. S. (Ed.). (2002). *Strakhuvannia: Pidruchnyk*. Kyiv: KNEU [in Ukrainian].
3. Myskevych, T. Health care reform in Ukraine. Retrieved from: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=752:reformuvannya-sistemi-okhoroni-zdorov-ya&catid=8&Itemid=350 [in Ukrainian].
4. Livak, P. (2014). Compulsory health insurance - an important aspect of ensuring the rights of citizens of Ukraine to medical care. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu DPS Ukrainy (ekonomika, pravo)*, 2 (65), 29-34. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvnudpsu_2014_2_6 [in Ukrainian].
5. Tuliantseva, V.A. (2012). Legal regime of state extra-budgetary trust funds in Ukraine. *Visnyk Akademii mytnoi sluzhby Ukrainy. Ser. : Pravo*, 1, 80-87. Retrieved from: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsup_2012_1\(8\)_14](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsup_2012_1(8)_14) [in Ukrainian].
6. Sova, O. Yu. (2018). Current state and prospects of health insurance development in Ukraine. *Vcheni zapysky Universytetu «KROK». Seriiia «Ekonomika»*, 49, 80-92. Retrieved from: <https://library.krok.edu.ua/ua/kategoriji/statti/797-suchasnyi-stan-ta-perspektyvy-rozvytku-medychnoho-strakhuvannia-v-ukraini> [in Ukrainian].
7. Zhuravlova, Z.V. (2015). *Financial and legal regulation of compulsory social health insurance in Ukraine*. Candidate's thesis. Zaporizhya [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 5.06.2020